

Fond za humanitarno pravo

Pod lupom br. 21

Uskraćivanje prava na povratak u zemlju

"Dok se od Albanaca korisnika azila isplanirani učinci tek očekuju (zavisno od razvoja događaja), povratak u SRJ preko 200.000 'lažnih azilanata' u uslovima sankcija i zbrinjavanja oko 700.000 izbeglica i raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika, treba da da neposredne efekte: unošenje novih elemenata destabilizacije prilika na socijalnom, ekonomskom i unutrašnjem političkom planu. Takva vrsta smišljenog pritiska na jednu državu, takođe nije nepoznata u novijoj istoriji čovečanstva."

dr Radovan Milovanović,
Savezno ministarstvo za inostrane poslove¹

Jugoslovenske vlasti su u poslednje vreme u nekoliko navrata uskratile pravo na povratak u zemlju jugoslovenskim građanima koji su posedovali uredne putne isprave. U svim slučajevima reč je bila o kosovskim Albancima. Posle višednevnog zadržavanja na aerodromu većina ih je vraćena u zemlje iz kojih su došli. Fond za humanitarno pravo upozorava da je ova praksa suprotna Ustavu SR Jugoslavije i saveznim propisima, i traži od jugoslovenskih vlasti da dozvole nesmetan povratak u zemlju svim jugoslovenskim građanima.

Drugog marta 1996, petoro građana SR Jugoslavije albanske nacionalnosti, koji su u Prištinu doleteli iz SR Nemačke, nisu pušteni da uđu u zemlju iako su imali uredne putne isprave. Noć su proveli na prištinskom aerodromu, a ujutro su prebačeni na aerodrom "Beograd". Tu su zadržani do 8. marta kada su ponovo prebačeni u Prištinu, gde su 9. marta ukrcani u avion za Štuttgart i poslani za SR Nemačku. U periodu od 2. do 9. marta oni su bili pod stalnim policijskim nadzorom. Takođe, bilo im je onemogućavano da uspostave kontakt sa advokatima.

---

¹ "O zloupotrebi prava na teritorijalni azil i o proterivanju stranaca", Međunarodna politika, br. 1029, vol. XLV (1. novembar - 1. decembar 1994.), str. 10.

Pre toga, 24. decembra 1995, na prištinskom aerodromu je ulazak u zemlju uskraćen grupi od osam jugoslovenskih državljana albanske nacionalnosti (pet muškaraca, jedna žena i dvoje dece), koji su doleteli iz Švajcarske i Nemačke. Svi su imali uredne putne isprave. Posle tri dana, žena i deca su pušteni da uđu u Jugoslaviju, a muškarci su deportovani u Nemačku i Švajcarsku. Vlasti ovih zemalja su ih istog dana vratile u Jugoslaviju, da bi ih već sledećeg dana Jugoslavija deportovala natrag.

Izgleda da je ovakva praksa jugoslovenskih vlasti zasnovana na jednom uputstvu savezne vlade iz 1994. godine, koje je doneto u trenutku kada su vlade zapadnih zemalja najavile masovnu deportaciju građana SR Jugoslavije koji nelegalno borave u tim zemljama. U to vreme je ukinut embargo na avionski saobraćaj sa SR Jugoslavijom što je stvorilo uslove da se veliki broj takvih lica šalje avionima u Jugoslaviju. Među onima koji su mogli da budu vraćeni bilo je dosta kosovskih Albanaca koji su prema navodima jugoslovenskih vlasti tražili politički azil u zapadnim zemljama. Jugoslovenske vlasti su takva lica označavala kao "lažne azilante". Načelnik Direkcije za konzularne poslove Saveznog ministarstva za inostrane poslove Milorad Ivanović je tada izjavio da "nijedan lažni azilant u Jugoslaviju ne može da se vrati bez prethodnog dogovora sa našim vlastima". Jugoslovenske vlasti su tvrdile da ne mogu u kratkom roku da prime preko 200 000 jugoslovenskih građana kojima je uskraćen dalji boravak u stranim zemljama.²

Prema pomenutom uputstvu savezne vlade u SR Jugoslaviju ne mogu da uđu njeni građani (državljeni Srbije i Crne i Gore) koji su tražili azil u inostranstvu ako nemaju uverenje o autentičnosti svog pasoša ili putnu ispravu izdatu od strane jugoslovenskog diplomatskog ili konzularnog predstavništva.³ Iz uputstva proizilazi da je građanin tražio azil u inostranstvu ukoliko nema važeću radnu dozvolu, dozvolu boravka ili turističku vizu strane zemlje iz koje dolazi.

Ne ulazeći u materijalne uslove kojima ovo uputstvo ograničava pravo jugoslovenskih građana da uđu u zemlju, već sa formalne tačke gledišta jugoslovenska vlada nema pravo da

---

² *Politika*, 26. novembar 1994., str. 13, "Povratak samo uz saglasnost vlasti."

³ Takođe, u SR Jugoslaviju ne mogu da uđu imaooci SFRJ pasoša izdatih u drugim republikama bivše SFRJ, kao i lica kojima su vlasti na teritoriji SR Jugoslavije izdale pasoše, na osnovu odredbi čl. 20. Zakona o putnim ispravama (izdavanje putne isprave u izuzetnim slučajevima licima koja imaju prebivalište na teritoriji druge republike ili pokrajine), ukoliko im se prebivalište ne nalazi na teritoriji Srbije i Crne Gore.

na taj način ograničava ulazak svojih građana u zemlju. To je protivno Ustavu SR Jugoslavije i odredbama Međunarodnog pakta o građanskim i političkim slobodama koji obavezuje SRJ i ima snagu saveznog propisa.

Prema Ustavu SR Jugoslavije građaninu se *"jamči sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da napusti Saveznu Republiku Jugoslaviju i da se u nju vrati"* (član 30. st. 1.). Sloboda kretanja i nastanjivanja i pravo da se napusti zemlja mogu se ograničiti saveznim zakonom ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka, sprečavanje širenja zaraznih bolesti ili za odbranu zemlje (član 30. st. 2.). Međutim, ova se ograničenja ne odnose na pravo građanina da se u Jugoslaviju vrati. Dakle, Ustav SRJ bezuslovno i u svakoj prilici garantuje pravo jugoslovenskom građaninu da se vrati u svoju zemlju.

Ustavne slobode i prava se direktno ostvaruju na osnovu Ustava (član 67. st. 1.). Način ostvarenja ustavnih prava se može propisati jedino zakonom i to pod uslovima predviđenim Ustavom (član 67. st. 2.). Dakle, to nije moguće učiniti uputstvom (koje predstavlja interni akt vlade), pa čak ni uredbom savezne vlade. U tom smislu, pomenuto uputstvo savezne vlade predstavlja neustavno ograničenje prava jugoslovenskih građana da se u Jugoslaviju vrate.

Inače, način ostvarivanja prava građana Jugoslavije da se vrate u zemlju uređen je Zakonom o putnim ispravama i Zakonom o prelaženju državne granice. Nijedan od ovih zakona ne predviđa da se jugoslovenskim građanima može uskratiti ulazak u zemlju. Prilikom prelaska granice vlasti mogu proveravati ispravnost putne isprave ili identitet lica koje prelazi granicu (član 5. Zakona o prelaženju državne granice). Takođe, neosporno je pravo vlasti da povedu istragu, ispituju pa i pritvore jugoslovenskog građanina koji ulazi u zemlju ukoliko se za to steknu zakonski razlozi. Međutim, vlasti ne smeju jugoslovenskom građaninu uskratiti samo pravo na ulazak u zemlju.

Pomenuta praksa jugoslovenskih vlasti je u suprotnosti i sa članom 12. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, prema kome niko **"ne može biti samovoljno lišen prava da uđe u svoju vlastitu zemlju"**.

Treba istaći da u svim zabeleženim slučajevima ulazak u zemlju nije dozvoljen kosovskim Albancima. Ovo ukazuje da se spomenuto uputstvo primenjuje diskriminatorno, i da su njime

pogođeni samo jugoslovenski državljani albanske nacionalnosti. Takva praksa je u suprotnosti sa Ustavom SR Jugoslavije (član 20.) i Paktom o građanskim i političkim pravima (član 26) koji zabranjuju svaku diskriminaciju, pa i onu na nacionalnoj osnovi.

Ovakvo postupanje SR Jugoslavije je u suprotnosti i sa opštim pravilima međunarodnog prava: svaka država ima obavezu da primi svoje državljane proterane iz drugih zemalja.⁴

PREPORUKE

Fond za humanitarno pravo poziva saveznu vladu da ukine svoje uputstvo kojim se jugoslovenskim građanima ograničava povratak u zemlju, jer je ono protivno Ustavu SR Jugoslavije i saveznim propisima.

Zahteva od jugoslovenskih vlasti da obustavi neustavnu praksu uskraćivanja povratka u zemlju jugoslovenskim građanima.

Fond za humanitarno pravo poziva vladu SR Jugoslavije da u međunarodnim pregovorima o ovom pitanju ima u vidu svoju obavezu da povratak jugoslovenskih državljana sprovede u najboljem redu i bez kršenja ljudskih prava.

NAPOMENA

Nakon objavljivanja ovog izveštaja u "Našoj borbi", 27. marta 1996, Fond za humanitarno pravo primio je informacije o novim slučajevima uskraćivanja prava kosovskim Albancima, državljanima SR Jugoslavije, da uđu u zemlju. Prema ovim informacijama krajem aprila jedanaest kosovskih Albanaca sa aerodroma Beograd i Priština su vraćeni u zemlje iz kojih su došli. Nekima se događalo da nakon vraćanja u zemlju iz koje su došli ponovo budu deportovani u SR Jugoslaviju a odatle ponovo nazad, tako da je njihovo maltretiranje trajalo nedelju i više dana.

Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji i advokat Husnija Bitići, punomoćnik nekolicine vraćenih kosovskih Albanaca, uputili su 7. maja 1996.

---

⁴ Vidi, npr., Ian Brownlie, Principles of Public International Law (4th ed., 1990), str. 397; Oppenheim, International Law (Vol. I, 8th ed., 1958), str. 646, 695.

protestno pismo saveznom ministru za unutrašnje poslove Vukašinu Jokanoviću zahtevajući od njega da utiče da se sa ovakvom praksom prekine.